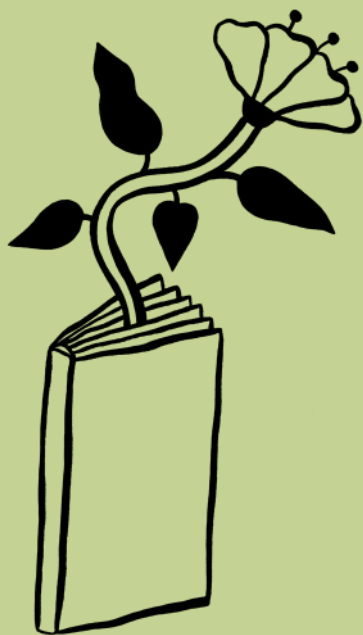

Izdaiļo
valodu!

Latviešu valodas
aģentūra

Vāka ilustrācijas autore: Lote Vilma Vītiņa
Maketētāja un dizainere: Estere Betija Grāvere
Videomateriālu autors: Nils Jaunsubrēns
Literārā redaktore, korektore: Anna Frīdenberga
Projekta vadītāja: Ieva Mūrniece

- © Lote Vilma Vītiņa, vāka ilustrācija, 2021
- © Estere Betija Grāvere, makets un dizains, 2021
- © Nils Jaunsubrēns, videomateriāli, 2021
- © Latviešu valodas aģentūra, 2021

UDK 811.174

ISBN 978-9984-829-92-0

Izdaiļo
valodu!

Saturs

Izdaiļo valodu	7
Daiļo vārdu vācēlīte	10
Videostāsti	26
Arno Jundze	26
Māra Poļakova	28
Marta Elīna Martinsone	30
Evelīna Zilgalve	32
Andrejs Ērglis	33
Izmantotie avoti	38

Izdaiļo valodu!

Latviešu valodas aģentūra, svinot Starptautisko dzimtās valodas dienu, izsludināja akciju „Izdaiļo valodu!”, aicinot ikvienu grāmatu lasītāju Latvijā un pasaulē iesūtīt latviešu oriģinālliteratūrā vai latviski tulkotajos daiļdarbos atrastus interesantus, neparastus un emocionāli piesātinātus vārdus.

Jau izsenis zināms, ka daiļliteratūra ir nozīmīgs avots, kas pilnīgo ne tikai jūtu pasauli, bet arī valodu. Akcijas mērķis bija rosināt lasīt un arī iepazīstināt citus ar spēcīgiem, nozīmīgiem, daiļiem vārdiem, kam latviešu valodā jau ir sava stabila vieta, kā arī atrast trāpīgus un skaistus jaundarinājumus, kas izteikumam piešķir unikalitāti. Iespējams, valodā atsāksim lietot uz brīdi aizmirstus vārdus, uzspodrināsim jau zināmos vai rosināsim radīt jaunus.

Akcijā tika pieteikti 225 daiļi vārdi, kas atrodami gan latviešu, gan arī ārzemju autoru daiļdarbos. Šajā grāmatā apkopotī un alfabētiskā secībā sakārtotī prasmīgu valodas lietotāju un akcijas videostāstu dalībnieku – Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētāja, literatūrzinātnieka, rakstnieka Arno Jundzes, tulkotājas Māras Pojakovas, teātra un kino režisores, kino scenāristes Martas Elīnas Martinsones un Latviešu valodas aģentūras galvenās lingvistes Evelīnas Zilgalves – izvēlētie daiļākie vārdi, kā arī vārda iesniedzēja komentārs vai izvēles pamatojums un neliels literārā teksta fragments (visos tekstos saglabāta oriģinālrakstība). Pilnu akcijā iesniegto vārdu sarakstu var izziņāt akcijas vietnē *vards.valoda.lv*.

Lai, atverot un izpētot daiļo vārdu vācēlīti, izdodas atrast vārdus, ar kuriem izrotāt arī savu valodu!

Latviešu valodas aģentūra

Daiļo vārdu vācēlīte

atbūtne

Nedzirdēta alternatīva vārdam
prombūtne.

(Ieva)

Erls Ders Bigerss
„Ceļojums ar slepkavu”,
tulkojusi Maija Kalna

*Ja jūs uztrauc Kašimo atbūtne,
es priecājos par viņa klātbūtni.*
(Bigerss 1994, 302)

brukstalas

Ir zināms vārds *birztaļa*. Šis –
līdzīgi veidots, ar līdzīgu piedēkli.
Nozīme – ‘cieši savijušies, kopā
saauguši krūmi, sīki krūmi, arī
izcirtums, kur kopā saauguši sīki
kociņi’. Manuprāt, daiļskanīgāks
nekā vārds *brikšņi*.
(Kristīne)

Skaidrīte Kaldupe
„Ziemeļzemes pasakas”

*Tad jau labāk lai iet brukstalās
ieaugušo meža pļavu nopļaut.*
(Kaldupe 1976, 70)

daile

Daiļš vārds, kas apzīmē skaistumu.
To nes arī viens no Latvijas
teātriem.
(Inta)

Rainis
„Miera ļaudis”

*Vai tiešām mēs lai pakaļ ejam tādām,
Kas dailli noved dzīves bezgalos –
Mēs viņai glītu miera ceļu rādām.*
(Rainis 1977, 47)

dēka

Šis vārds man atgādina par
jautrību bērņībā, kad devos
nozīmīgos un maznozīmīgos
piedzīvojumos. Man šķiet,
ka dēkas ir tieši bērņības
piedzīvojumi.
(Armands)

Žils Verns
„Astoņdesmit dienās ap zemeslodi”,
tulkojis Andrejs Upīts

*Tagad, redzot Fileasu Fogu
rīkojamies, katram tika
saprotams, ka viņš ir jūrnieks.
Kā šī dēka beigsies, lasītājs
uzzinās mazliet vēlāk.*
(Verns, 1959)

divats

Mazāk dzirdēts vārds, ar kuru
apzīmē divatni.
(Marija)

Vizma Belševica
„Es jau negribu daudz”

*Un vainīgās elpās sildīt:
Mūsu divātu.*

Vizbules.

Sīkumu.

Neiespējamo.

(Belšeвица 1987, 31)

duka

Vārds *duka* nozīmē ‘spars, izturība’. Manuprāt, šo vārdu un vēl daudzus citus vārdus no grāmatas „Sājās pankūkas” mēs varētu vairāk izmantot ikdienā, lai izdaiļotu savu leksiku.

(Anna)

Māris Rungulis „Sājās pankūkas”

*Vai tev vairs nav dukas
pastumties? Varbūt maināmieš?*

(Rungulis, 2015)

durns

Interesants un sens vārds, sinonīms vārdiem – *mulķīgs, glups, stulbs, negudrs*. Lieto gan ar nenoteikto, gan noteikto galotni. M. Zivertam ir luga „Durnā mērga”, starp citu.

(Kristīne)

Paša Matsinovs

„Gogoļa disko”,

tulkojusi Maima Grīnberga

*[..] durnais tips vairākas reizes
minēja ... malāriju!*

(Matsinovs 2019, 15)

esamība

Vārds man liekas interesants, jo ir izveidots no darbības vārda. Esamība – matērijas objektīva realitāte, tās pastāvēšana neatkarīgi no apziņas.

(Ņikita)

Eriks Ādamsons

„Sava ceļa gājējs”

*Bet bērns, kas nešaubījās par
Melnā kunga esamību, bez
kādām bailēm klusu apraudājās,
ka velns viņu neiepriecināja ar
savu parādīšanos.*

(Ādamsons 1992, 17)

esums

Alesandro Bariko

„Spēle”, tulkojusi Dace Meiere

*Tas ir tikai kaut kas nedaudz
vairāk par noteiktu sistēmu,
organizēta telpa, tīrs galds,
klajš, atvērts lauks, kuru
neuzbāzīgi kontrolē kāds
diezgan tāls esums.*

(Bariko 2020, 82)

hellēniski

Pati nezināju, ko šis vārds īsti nozīmē. Tagad zināšu, ka šādu vārdu arī varēs izmantot, rakstot darbus.

(Agate)

Laima Kota „Istaba”

Grāmatas nodaļas nosaukums:

*Jaunvārdi pa latviski un
performances hellēniski.*

(Kota 2016, 13)

ieklamzāt

Šo vārdu pirmo reizi izlasīju grāmatā, nezināju tā nozīmi, jo no apkārtējiem cilvēkiem nebiju šādu dzirdējusi. Painterēsējoties uzzināju, ka *ieklamzāt* nozīmē ‘ieiet’.

(Melisa)

Dens Brauns „Da Vinči kods”, tulkojis

Jāzepe Springovičs

*Jūdzi tālāk lempīgais albīns,
vārdā Sīla, ieklamzāja pa lepna
smilšakmens nama parādes
durvīm Labrijēra ielā.*

(Brauns 2004, 20)

inkrustācija

Man šis vārds likās interesants un maz lietots ikdienas sarunās.

(Pēteris)

Dens Brauns „Da Vinči kods”, tulkojis

Jāzepe Springovičs

Vāku rotāja rozes inkrustācija.

(Brauns 2004, 215)

iraid

Iraid – ‘ir’. Darbības vārda *būt* senākā tagadnes forma *iraid* izdaiļo latviešu valodu, izteikumam piešķirot mītisku, svinīgu, pacilājošu, arī filozofisku noskaņu. Tā nozīme un attiecības ar tekstu skatāmas daudzās pakāpēs. Vārda iedzīvināšana mūsdienu latviešu valodā to noteikti bagātinātu un sniegtu izteiksmes plašumu.

(Skaidrite)

Fricis Bārda

„Kas iraid šī dzīve, ko dzīvoju es...”

*Kas iraid šī dzīve, ko dzīvoju es,
pret dzīvi, kas ilgas man dvašo?
Pie pirkstgaliem drebošas pilītes
pret jūru vareno, plašo!*

(Bārda, 1919)

izkurtējis

Labs, sens vārds. Nozīme – ‘kļūt sausam, šķiedrainam, ar tukšu vidu, pārāgt, satrunēt, iztrupēt, ilgi glabāties vai lēni (sliktos apstākļos) augot, kļūt sausam, irdenam, šķiedrainam (par dārzeniem, saknēm)’. Lieto arī par dzīvām būtnēm un arī pārnestā nozīmē – *morāli izkurtējis, izkurtēt no ļaunu*

*atmiņas, izkurtējis un grēkos
ieslīdzis autoritārais režīms u. c.*

(Kristīne)

Paša Matsinovs „Gogoļa disko”, tulkojusi
Maima Grīnberga

*Ja tam visam vēl pievienotu pāris
balustrādētu, bet citādi lepmi
izkurtējušu balkonu [...].*

(Matsinovs 2019, 15)

Jānis Ezeriņš „Svētā Briģīta”

*Protī, es domāju par Svētās
Briģītas bruņinieku, kura
gara īstenieks es šķītos sevī,
bet kuram nevienas lūgšanas
nezināja visa kristīgā draudze; jo
savā domu šaurībā tā iemīlējusi
sasniegumus, bet aplam
aizmirsusi pašus sasniedzējus.*

(Ezeriņš 1998, 180)

izplempt

Nozīme – ‘izdzert’.

(Inita)

Jēkabs Janševskis „Dzimtene”

*Es sacirtu abus rikus maizes
sev ribās un izplempu visu krūzu
piena. Nu man ir atkal duka. Viss
būtu labi, kad tik varētum tapt
projām vai kad vismaz zinātum,
kur atrodamies un ko ar mums
grib darīt. (Janševskis 1987, 255)*

īstenieks

Ezeriņš šajā darbā piemin gara
īsteniekus jeb gara radniekus.
Skaisti. Lai katram savs gara
īstenieks!

(Ieva)

kāpēcība

Vārds *kāpēcība* ir, manuprāt,
ļoti unikāls, jo tikai latvietis spēs
ko tādu izdomāt. Man ir ļoti
grūti izveidot šādu vārdu citās
valodās, tāpēc es domāju, ka šis
vārds ir vēribas cienīgs.

(Kristaps)

Imants Ziedonis „Epifānijas”, priekšvārds

*Jo kāpēcības (vēl? vairs?)
nav. Tāpat kā nav tāpēcības. Ir
tikai žilbinoši sprādzieni, mirkļa
gaismas, kas priecē sirdi un kas
tiek draudzīgi pārtulkoti cilvēku
valodā. (Ziedonis 1995, 10)*

klātbijušie

Šo vārdu pamanīju, jo bieži
mēs sakām *klātesošie*, nevis
klātbijušie.

(Roberts)

Gunārs Priede „Centrifūga”

*Kāpēc manis nebija klāt
apspriešanās, vairs nepateikšu.
Izsauca, bet uz kurieni? Klātbijušie
pēc tam man visvairāk stāstīja par
biedreni no Kultūras ministrijas,
kas līdz tādai sakāpinātībai
aizrunājusies, ka – ja izrādī
pieņemšot, viņai atliksot vienīgi
pakārties. (Priede, 1997)*

kluknošs

Kluknēt – ‘sēdēt bezdarbībā, parasti nekustīgi, salīkušā stāvoklī’. *Kluknēt piesaulītē, kluknēt patrepē, visu dienu mājās kluknēt.* Tiem, kam šķiet, ka latviešu valodā nevar vienā vārdā ietvert plašāku nozīmi, ka tulkojot vienmēr vajadzīgs lietot vairāk vārdu nekā svešvalodā, šis nu reiz ir vārds, kas šo viedokli apgāž. Kā arī pilnvērtīgi iespējama vārddarināšana un divdabju veidošana – *kluknēdams, kluknošs*. Ļoti atbilstošs vārds mājsēdes situācijās. (Kristīne)

Paša Matsinovs „Gogoļa disko”, tulkojusi Maima Grīnberga

*[...] kā mūžīgs biogrāfiskais
minuss bija aizskanējusi no
atvērtās mutes līdz kluknošajiem
klausītājiem! (Matsinovs 2019, 19)*

kumēdiņš

Domāju, ka valodas bagātība ir arī viena vārda sinonīmu bagātība. Šis vārds nozīmē ‘nenopietnas izdarības, joki, ākstīšanās’, tas varētu būt sinonīms vārdiem *ākstīšanās, jokošana*. (Vīneta)

Bernārs Miņjē „Aplī”, tulkojusi Maija Indriša

*„Dieva dēļ, kas tie par
kumēdiņiem,” nodomāja
direktors, kad pie viņiem
pienāca apskādēta blondīne,
taču viņš bija saņēmis rīkojumu
no augšas. (Miņjē 2015, 505)*

laimība

Melisa Harisone „Zeltains miežu lauks”, tulkojusi Silvija Brice

*Āk Dievs, kā reizumis var
uzbangot kūšajoša laimība!*
(Harisone 2020, 45)

lieglaime

Ļoti skaists saliktenis, tik poētisks! Tas ir lielisks sinonīms vārdam *svētlaime*, un šķiet, ka tas ir pat piemērotāks tulkojums angļu valodas

vārdam *bliss*, it īpaši situācijās,
kas nav saistītas ar svētuma
sajūtu. Skaisti!

(Kristīne)

Harijs Gāliņš „Laivas Iellis”

*Daiļava aiz lieglaimes trīcošiem
pirkšiem izvelk no rozēm
aploksnīti ar sarkanu zīda oleri
[..].* (Gāliņš 1978, 174)

mākulītis

Tekstā – *putekļu mākulītis*.
Interesanti, ka vārda *mākonis*
vietā lietots cits, poētiskāks
vārds – *mākulītis*. Šķita
interesants vārddarināšanas
princips, poētisma labad
aizvietojojot vienu piedēkli ar citu.
Pēc līdzīga principa var darināt
arī citus poētiskākus vārdus
nekā sākotnējais, piemēram,
censonis > *censulītis* vai
tumsonis > *tumsulītis*.

(Kristīne)

Kenets Greiems „Vējš vītolos”, tulkojis
Mārtiņš Poišs, dziesmas atdzejojusi
Laima Līvena

*Pametot acis atpakaļ, viņi
ieraudzīja putekļu mākulīti un tā
centrā — tumšu, kustīgu punktu,
kas neticamā ātrumā traucās
šurp.* (Grieiems 1987)

meldija

Vārds *meldija* nozīmē ‘melodija,
parasti dziesmai’. Vārds veidojas,
atņemot vienu burtu no vārda
melodija, bet, manuprāt, skan
daudz patīkamāk un izdaiļo
latviešu valodu.

(Artūrs)

Jānis Poruks „Atkal zaļais pavasars”

*Atkal zaļais pavasars
Šurp ar maigām vēstīm nāca,
Dziedot jaunas meldijas,
Mūs no jauna smaidīt māca.*

(Poruks 1971, 174)

mirdzēt

Es šo vārdu izvēlējos, jo,
manuprāt, tas skan skaisti, un,
kad kāds ieminas par mirdzēšanu,
pat nedomājot ir cerības sajūta.
Vārdam ir pozitīva noskaņa, un
es uzskatu, ka tas tiešām ir viens
no labākajiem.

(Kristiāns)

Jānis Poruks „Aklais dzejnieks”

*Tu dziedi vēl par mīlestību,
Tu runā vēl iz pilnas sirds:
Vai tiešām spīd vēl silta saule,
Vai prieks vēl citu acīs mirdz?*

(Poruks 1971, 85)

mīla

Vārdnīca: 'pašreizējās, sirsnīgas pieķeršanās sajūta'. Mīla ir viena no skaistākajām jūtām pasaulē, un iespēja runāt par to izdaiļo valodu.

(Adelīna)

Rainis „Dod savu mīlu man...”

*Dod savu mīlu man,
tā ir tavs spēks,
Es savu spēku laulāšu ar to,
Ne nāve pati neiespēs mūs lauzt.*

(Rainis, 1899–1903)

naigs

Naigas rokas, gaviles sirdīs – tas skan pacilājoši un ļoti pavasarīgi.

(Māris)

Rūdolfis Blaumanis „Salna pavasarī”

Augšā – zilās debesīs, zibošas mākoņu aitiņas un cīruļu nebeidzama trallināšana; lejā – spilgti zaļumi, balti ziedi, smarša daždažādā, naigas rokas un gaviles sirdīs. Naigas rokas, gaviles sirdīs: nezinu vai pie visiem. Bet pie Vanagu Andra gan laikam tā bija.

(Blaumanis 1994, 324)

nākamība

Fonētiski ļoti latvisks vārds, kas saturiski ietver gan nākotnes nozīmi, gan turpmāko likteni, bet mūsdienās ikdienā netiek plaši lietots, kaut bagātina latviešu valodas krājumu.

(Una)

Džeks Londona „Sniega meita”, tulkojušas Rūta Ezeriņa, Helma Lapiņa

Gluži kā zibens uzliesmojumā viņš skatīja visu savu nākamību... (Londona, 1974)

nāve

Cilvēki ir dažādi, bet mums visiem ir viens iznākums – nāve. Citi to gaida, citi no tās bēg. Citiem viss ar to beidzas, citiem ar to viss sākas.

(Gabriēla Elizabete)

Rodika Dēnerte „Zahera viesnīca”, tulkojusi Silvija Brice

Nāve sēdēja atzveltnī pie loga un baudīja klusumu.

(Dēnerte 2018, 17)

novakare

Manuprāt, vārds *novakare* piešķir tādu nostalgisku sajūtu. Personīgi man tas raisa asociācijas ar bērību un siltiem, patīkamiem vasaras vakariem. (Evelīna)

Regīna Ezera „Šķirties – tas ir mazliet mirt”

*Džemma izkāpa, uzreiz
iekļūdama pārslu virpuļos, jo
sniegs gāzās no gaisa aumaļu
aumaļām. Puteņa un novakares
mijkrēslī vīdēja un ģirbēja, pletās
un slējās, biezēja un izplūda tie
paši rēgainie silueti, tāpat kā
pirmīt aiz autobusa loga, kopš
bija sācis vārieties baltais haoss.*
(Ezera 2012, 173–286)

ņerkulis

Manuprāt, vārdiem, kuri izdaiļo valodu, jābūt skanīgiem un nedaudz piemirstiem vai pilnīgi jauniem. (Luīze)

Astrida Lindgrēne „Grāmata par Pepiju Garzeķi”, tulkojusi Elija Kliene

*Ēšanā īsts ņerkulis, un viņa
māmiņa jutās tieši nelaimīga.*
(Lindgrēna 1972, 39)

pagātne

Man šķiet šis vārds skanīgs. (Sofija)

Alberts Bels „Būris”

*Pārāk nesapņot par nākotni, bet
arī neiestigt pagātnē.* (Bels, 2015)

patība

Šim vārdam ir spēcīga filozofiska nozīme, kas man likās interesanti, un šis vārds ir reti lietots. (Jānis)

Rainis „Aforismi”

*Patību lauzt nespēj neviens
naidīgs spēks, ne laicīgs, ne
mūžīgs, ne garīgs, ne miesīgs. Jo
viss, ko patībai salauž, ir tik un tā
pārejošs un nesaistīts ar viņas
būtību. Bet, ko nespēj naidis, to
spēj mīla. Kas mīl, atver savu
patību, un nu viņu var lauzt un
grozīt vai vērst.* (Rainis)

pārdaba

Elīnas Barretas grāmatā „Socializēšanās rokasgrāmata latvietim” nodaļā par uzvedības normām kultūras iestādēs

iekļauts Raiņa citāts. Nebiju saskārusies ar vārdu *pārdaba* citur. Neatradu to arī vietnē *tezaurs.lv*. Šķīta jauki, ka arī populārzinātniskās grāmatās nav aizmirsts dižais Rainis.

(Inese)

Rainis „Aforismi”

Publika teātrī, koncertā, gleznu izstādē reti ko saprot un reti ko nepārprot no tā, ko mākslinieks gribējis teikt, bet kaut kas viņā tomēr ietrīsas klusi. Viņa no tā kaunas, par to smejas, bet tas ir arī tas, kas viņu atrauj no saprotamām pamākslām, kiniem un cirkiem un ievēl svešā pasaulē, aizsaulē, pārdabā, ideālismā. (Rainis)

plīva

Plīva ir ‘viļņveida kustība’. Liekas tik maigi, tik viegli, tik trausli.

(Anda)

Andrejs Upīts „Trāķietis Kilons”

Bet pamazām troksnis un liesmu plīva palika tālāku aiz muguras. Pat tumsā nomanāms, ka ielejiņa saraucās šaurāka. Nu jau te bij tikai klints plaista gluži stāvām sienām. (Upīts, 1968)

postīgs

Nebiju saskārusies ar šādu vārda variantu un atvasināšanu, sinonīmu vai variāciju vārdam *postošs*. Tekstā lietots vārdu savienojumā *postīgas ievirzes raksturā*. Interesanti.

(Kristīne)

Eva Rubene „Trīs dienas brīvībā”

Tomēr neuzdrošinājos sacīt to, ko zinu par viņu bērniem. Un viņi arī neticēs, jo ir pārliecināti, ka postīgas ievirzes ir tikai manā raksturā un viņu meitas no tām ir pasargātas. (Rubene 1995, 20)

pretnis

Vienkārši interesants un nedzirdēts vārds. Vārdnīca teic, ka tas ir ‘pretstats’. Nozīme saprotama arī no konteksta.

(Aivis)

Alberts Bels „Latviešu labirints”

Saule ir pretnis vientūlbai. (Bels 1998, 129)

rēnums

Vārds ar mistērijas noskaņu.

(Elina)

Nora Ikstena „Mātes piens”

*Bet es atceros vai varbūt
iztēlojos oktobra zeltaini maigo
rēnumu, kas mijas ar garā
tumsas laika priekšnojautām.*

(Ikstena 2015, 7)

rītsvīda

Rītsvīda – ‘ausma, saullēkts,
rītausma’.

(Māra)

Jānis Lejiņš

„Zimogs sarkanā vaskā. Ķēniņš”

*Ziemas nakts bija pietiekami
gara, un rītsvīdā, kad nogurušie
zirgi spēja vien smagi rikšot,
kādā ceļa līkumā viņus sagaidīja
Gulbenes karavīri.* (Lejiņš, 2004)

secen

Vecs vārds, biežāk lietots
senākos tekstos, vārds ir
skanīgs, to varētu biežāk lietot
arī mūsdienu valodā.

(Vitālijs)

Imants Ziedonis

„Daudz prieka man gājis secen”

*Daudz prieka man gājis
secen. Tāpat kā jums arī. Ir
tādas likumības, kuras, prieku
meklējot, mēs gandrīz nemaz
neizmantojam.*

(Ziedonis 1995, 35)

sērstības

Sērstības – ‘ciemošanās,
viesošanās’, *sērst* – ‘ciemoties,
viesoties’. Vārdi, kas šobrīd,
Covid-19 pandēmijas laikā, nav
realizējami dzīvē un tāpēc ir
ieguvuši īpašu svaru. Cerēsīm,
ka drīzumā sērstības pie mūsu
mīļajiem atkal būs iespējamās!
(Santa)

Kristijons Donelaitis „Gadalaiki”,
tulkojis Paulis Kalva

*Viņa pretstats, lūk, Krīzs – mūsu
vienkāršais, vīžainais zemnieks,
Kuram mugurā vilkts vecs
kažoks, pat sērstībās ejot [...].*

(Donelaitis, 2006, 25)

sidrabs

Manuprāt, pats vārds ir spilgts
un apzīmē kaut ko zīlbinošu, tādā
veidā padarot valodu vēl gaišāku
un krāšņāku.

(Laura)

Auseklis „Jūra”

*Laimīgs laivinieks laivu raug:
Kur vien acis met,
kur vien tik skatās,
Zelts un mantība augtin aug;
Sidrabs un zītaris spīguļo pūros,
Sveši dārgumi visos stūros.*

(Auseklis)

sidrabs

Sidrabs šķiet kaut kas ļoti daiļš un maigs. *Sidraba karotīte, sidrabs rīts*. Šis vārds jebkuru teikumu padarīs daudz tēlaināku un skaistāku, kā arī latviešu daiļdarbos tas jau sen ir kļuvis iecienīts, tāpēc man tas šķiet tik skaists un latvisks.

(Elizabete)

Eriks Ādamsons „Sava ceļa gājējs”

*Austrumi sārtojās, jasmīni
smaržoja. Saldi, bet stipri vēji
purināja viņa gaišos matus, kad
viņš, atsedzis galvu un veco melno
skolnieka cepurīti ar sidrabo
apšuvumu saņēmis rokā, devās
vispirms gar kanālu pa liepu gatvi
līdz smagajam Pulvertornim [...].*

(Ādamsons 1992, 24)

smulgs

Nedzirdēts vārds, kas ir jauka alternatīva vārdam *melnīgsnējs*.

(Ieva)

Erls Ders Bigerss „Ceļojums ar spēlkavu”, tulkojusi Maija Kalna

*Guļamistabā, revidēdams
Sibillas Konvejas rokassomiņu,
viņš pēkšņi sajuta, ka tiek
novērots. Apgrīzies Dafs
ieraudzīja smulgu municipālās
policijas majoru, kas izbrīnīts
blenza viņā.* (Bigerss, 1994)

spīvs

*Spīva cīņa. Spīvs cilvēks.
Spīvs vējš.* Der vairākās
situācijās, lai izteiktu
skarbumu.

(Agnese)

Linarsds Tauns „Pilsētas sapnis”

*Un es iegāju pilsētā un uzliku
savu sapni uz akmeņiem spīviem
Un redzēju – tie vecāki
pat par manām aizsenām
iepriekšējām dzīvēm.
Viņos dus faraoni un saules,
kas viņus arņem.* (Tauns 1958, 7)

sprigace

Sprigace – interesants saliktenis, ko var lietot dažādās situācijās. Pēc Tēzaura: ‘cilvēks, kam ir spriganas acis, sprigans skatiens’.

(Kristīne)

Skaidrīte Kaldupe „Ziemeļzemes pasakas”

[..] *pavardā liesmas sāka lēkāt priecīgi kā sprigaces vāveres.*

(Kaldupe 1976, 7)

spulgot

Skaists vārds, lai radītu redzes gleznu.

(Madara)

Aleksandrs Čaks „Mūžības skartie”

*Plīv kas gaisīgs, ņirbjošs,
līdzīgs tvaikam,
Plokot rūfīs,
skaņot durvju sliekšņus,
Plīv kā stāvs un ilgi, ilgi pēta
Valgo bruģi,
kas zem viņa pulgo.
Oļiem liekas: kādu stīvu domu
Mēģina kā durvis viņš sev atvērt.*

(Čaks, 2008)

spurdze

Vārdam *spurdze* – cik pārsteidzoši! – ir 8 nozīmes. Man šis ir jauns vārds.

(Jana)

Knuts Skujenieks „bet dziedāt”

*bet dziedāt
tā kā siltā maizē
līdz abām ausīm tajā kost
lai nāves baile bada graize
lai nereiz un melna raize
no krūtīm noritinās nost*

*nu tikai dziedāt
pazaudējot
it visu kas par vieglu svērts
ne runāt klausīties bet vējot
uz četrām pusēm spurdzes sējo
kad zemes klēpis vaļā vērts*
(Skujenieks, 1992)

suseklītis

Ne *ķemme*, ne *suka*, ne *ezītis*, bet *suseklītis*. Tas parasti ir ovālas formas ar rokturi vai arī bez tā. Parasti tam ir uz āru izslieti zobi vai sari. Vienā dienā es paņemu to un tas man galvā sāk kost. Otrā jau tik mīļš un maigs. Citu dienu suseklītīm var izkrist zobs. Es šo vārdu izvēlējos, jo tas man šķiet mīļš, patīkams un viegli izrunājams. Suseklīti ikdienā izmanto daudz

cilvēku, lai saņemētu sev matus un veidotu skaistas frizūras. Suseklītis ir viena no tām lietām, bez kuras cilvēki ar gariem un nepaklausīgiem matiem nevarētu ikdienā iztikt. Ir arī speciāli dzīvniekiem paredzēti susekliši, lai tos sakoptu un padarītu skaistus. (Kristaps)

Latviešu tautas pasaka „Raganas apse”

Suseklītis ir ļoti brīvi pārnēsājams, un ar to ir ļoti viegli darboties.

(Raganas apse 1991)

sūrāboli

Sūrs – ‘skābi vai sāļi rūgts’, arī ‘smags, grūts’. Tekstā *sūrābolu vīns*, tas varētu būt domāts – mežābeles ābolu vīns vai citādi sīvu, rūgtu ābolu vīns. *Sūrābele* = *mežābele*, savvaļas ābele ar sūriem augļiem. Liekas vērtīgi, ka vienā saliktenī var izteikt to, ko citādi vajadzētu vairākos vārdos izteikt. Vārds *sūrs* arī pamazām tiek aizmirsts, bet tomēr tas ir vērtīgs vārds, kā citādi pateikt – smagi, grūti jeb sūri.

(Kristīne)

Skaidrīte Kaldupe „Ziemeļzemes pasakas”

Brīžam vijole šņukstēja, brīžam smējās kā apreibusī, it kā no mucām būtu izlēcis daudzus, daudzus gadus rūdzis sūrābolu

vīns. (Kaldupe 1976, 38)

svabads

Vārds piesaistīja, jo ir diezgan pasens un brīvi latviešu valodā vairs netiek izmantots, bet tomēr ir diezgan savdabīgs un skaists.

(Sindija)

Eduards Veidenbaums „Mosties, mosties reiz, svabadais gars”

*Mosties, mosties reiz,
svabadais gars,
Celies un salauzi kalpības
spaidus.*

*Atpestī cietējus, klusini vaidus –
Mosties reiz, brīvības oēlajais
gars!* (Veidenbaums)

šermiņš

Tēzaurš šo vārdu paskaidro kā – ‘pretīgs’. Man vairāk tīk autore lietotā nozīme frāzē *šermiņšais telefons* – tāds, kas uzdzen šermuļus pār kauliem, baismīgs (kas izraisa baismas, tekstā arī – *baismas pret telefonu*). Autore ne pārāk ieredz telefonu (maigi teikts), pat baidās no tā zvana, jo tas mēdz pārtraukt tulkojamu teikumu, kurš nekad vairs netaps vesels. Vārdu *šermuļi* zinu šai vienā frāzē

šermuļi pār kauliem, bet nebiju sastapusies ar citiem vārdiem ar šādu sakni – *šermināties* ('drebēt'), *šerminošs* ('kas uzdzien drebuļus, bailes').

(Kristīne)

Silvija Brice „Baigās piezīmes”

[..] es tavā vietā atbildēšu pa šerminošo telefonu.

(Brice 2020, 29)

tekainīts

Jauks vārds, lai nosauktu bērnu, kas jau sācis staigāt, skraidīt.

(Zaiga)

Aleksandrs Grīns „Nameja gredzens”

Kad ar Zamoiski gājām vajāt austriešu Maksimiliānu – pagāns bija iecerējis tikt Vazas vietā par Polijas ķēniņu –, tu vēl biji tāds mazs tekainīts.

(Grīns, 2009)

un

Manuprāt, vārdi, kuri visvairāk izdaiļo valodu, ir tie vienkāršākie, kā, piemēram, vārds *un*. Šajā situācijā (*tumsa un migla*) tas valodu izdaiļo, sasaistot vārdus/idejas, un līdz ar to domas nešanā piedalās vairāk vārdu un rodas daiļāka, krāšņāka, pat

interesantāka valoda.

(Artūrs)

Eduards Veidenbaums „Tumsa un migla”

*Tumsa un migla
Pasauli sedz.
Mūžīgas rūpes
Dzīvē tik redz.*

(Veidenbaums)

urksts

Urksts – daudznozīmīgs vārds, tekstā nozīme varētu būt 'zināšanas'.

(Vija)

Andris Akmentiņš „Meklējot Ezeriņu”

Pārāk dižu urkstu sasmēlies.

(Akmentiņš 2021, 96)

valšķīgs

Valšķīgs – 'viltīgi draiskulīgs, šķelmīgs, koķets'. Vārds pats par sevi jau skan koķeti, šķelmīgi. Simpātisks sinonīms.

(Kristīne)

Paša Matsinovs „Gogoļa disko”, tulkojusi Maima Grīnberga

[..] zeltpogu žakete spoguļojās valšķīgās laka korpēs [..].

(Matsinovs 2019, 21)

vantēt

Tāds mazdzirdēts vārds. Nozīme:

1. Straujas darbības apzīmējums: mest, sist, dzīt, rijīgi un ātri ēst, dūšīgi strādāt. 2. Sist ar smagu koka sitamo.

(Māra)

Edvards Vitmors „Sīnāja gobelēns”,
tulkojusi Māra Poļakova

[..] *visu vēju vantēts.*

(Vitmors, 2011)

veģis

Man šis vārds likās interesants, jo biju tādu dzirdējusi, arī spēlējot vārdu spēles ar vecākiem, bet nezināju, ka tas ir baltmaizes mīklas izstrādājums.

(Linda)

Lasot šo darbu, apstājos pie šī vārda, jo tas bija man nepazīstams, tāpēc devos noskaidrot tā nozīmi. *Veģis* ir ‘noteiktas formas baltmaizes mīklas izstrādājums’.

(Agate)

Eriks Ādamsons „Sava ceļa gājējs”

*Viņš skolā prata sev atrast
dažādus peļņas avotus; tā, lielā
stundu starpbrīdī, viņš visai klasei
no tuvākās maiznīcas atnesa*

*veģus un piekto daļu paturēja
sev par nešanu.*

(Ādamsons 1992, 12)

vēlējumies

Šī dzejoļa nosaukums atgādina, ka vārda *vēlēšanās* vietā varam lietot vārdu *vēlējumies*. „Vēlējumies” ir dzejoļa nosaukums. Pārējā tekstā šis vārds gan netiek lietots.

(Marta)

Jānis Poruks „Vēlējumies”

*Ir daudz pie debesīm zvaigžņu,
Un katra savādi mirdz;
Ir daudz uz pasaules ļaužu,
Un katram – savāda sirds.
Ir daudz pie debesīm zvaigžņu,
Un visas gaismu vieš;
Ir daudz uz pasaules siržu,
Un visas milē un cieš...
Kaut zvaigznes kopā lītu
Un saule taptu iz tām;
Kaut sirdis kopā kustu
Aiz sāpēm un ciešanām:
Lai redzētu, cik daudz gaismas
Ar tumšā naktī mirdz;
Lai justu reiz augstajie gari,
Cik liela ir cilvēka sirds.*

(Poruks 1971, 90)

vizuļot

Manuprāt, šis vārds kā daudzi citi poētismi, ir interesants un

oriģināls aizvietojums ikdienā
lietotajam vārdam *spīdēt*.

(Daniels)

Imants Ziedonis „Vai es drīkstu aiziet uz
mazu britiņu...”

*Ūdens tek un vizuļo, un atvīz
viņai matos un acīs, un tagad
viņa piecelsies un teiks: „Vai es
varu aiziet? Uz vienu mirklīti...”*

(Ziedonis 1995, 26)

žužināt

Kā vismīļāk var iemidzināt
bērniņu? Manuprāt, žužinot.
Tikpat maigi un silti kā šī vārda
skaņa mana māte auklēja savus
lolojumus – mani un māsiņu.
Dzīves vēlākajos gados es
arī labprāt tiktu vēl kādreiz
iežužināta miegā. Bet kā tik lielu
cilvēkbērnū žužināsi? Lielos
cilvēkus arī var žužināt –
apskaut sirsnīgā apskāvienā
un izjust to siltumu abu krūtīs.
Manuprāt, mūsdienās pietrūkst
mīļuma. Varbūt vajadzētu vairāk
vienam otru žužināt – žužināt
rudo runci, tuvo draugu,
nogurušos vecākus, palaidnīgo
māsu... Viena no lietām, kas man
visvairāk dzīvē šobrīd pietrūkst,
ir mīlestības pilna žužināšana.

(Marta)

Rūdolfs Blaumanis „Bērtuļa pirksts”

*Kamēr Jēkabs, izpildīdams savu
pienākumu, laiku no laika vienu
vai otru kūmu vai labu pazīstamu,
kas arī bij ieradies istabiņā,
paskubināja tak jel drošāk ēst
un vairāk dzert, leva pārmaiņām
ar mazo levu pastāvīgi uz rokām
šūpoja un žužināja mazo brēķi,
kas no tā acu mirkļa, kad atklāti
bij ticis nosaukts par Pēteri,
neauklēts vairs nemaz negribēja
rimt.* (Blaumanis 1993, 337)

Videostāsti

Akcijas norises laikā tika publicēti ierosinoši videomateriāli, kuros meistarīgi valodas lietotāji dalījās savās pārdomās un stāstos par to, kas, pēc viņu domām, ir daļi vārdi un kuros literāros darbos tie atrodami.

Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētājs, literatūrzinātnieks, rakstnieks Arno Jundze

Man šķiet, ka valoda ir tāda upe, un mēs visi dzīvojam tās lielās upes krastos. Daži cilvēki ikdienā iet garām, skatās un domā: „Nu, ai nu, tā upe tur priekšā, kā viņa tur tek.” Citi ir drosmīgāki, tie iet peld, nirst, velk no upes dibena ārā pērles un visādas skaistas lietišas. Man liekas, ka rakstnieki, dzejnieki ir vieni no tiem, kas palīdz tai upei tecēt un neļauj aizsērēt upes dibenam. Izvāc ārā kādus glumus baļķus, lai tā ūdens plūsma būtu labāka. Tā nav tikai tāda tēlaina papļāpāšana par valodas tēmu. Padomājiet paši, teiksim, ko mēs iesāktu bez Raiņa jaunvārdiem, kas tagad mums liekas seni, tādi tūkstošgadīgi vārdi. Bet kā latvietis vidējais varētu pateikt, ka viņš mīl otru latvieti, ja Rainis nebūtu cēlis gaismā šo vārdu *mīla*, piemēram? Ļoti praktiski. Es domāju, ka visu rakstnieku, dzejnieku darbošanās vienmēr dod domas skaidrību.

Mēs varam labāk formulēt savas domas, mēs varam labāk izteikties tāpēc, ka mums ir precīzāki vārdi. Un vārds – tas ir tāds ļoti smalks instruments, tas griež ļoti precīzi un arī izstāsta ļoti precīzi, novada domu, ja mēs protam to pareizi lietot.

Es savās grāmatās arī izmantoju dažādus valodas slāņus, un man ļoti patīk atgriezt pie dzīvības kādu vecāku vārdu vai kādu apvidvārdu, kas varbūt citā valodā šķiet pilnīga eksotika, un neviens nesaprot, ko tas nozīmē. Reizēm ir arī jāpastrādā kā tādām sanitāram – kad es regulāri pa radio un televīzijā dzirdu, ka kāds mums augstākajos varas orgānos *iznes lēmumu*, es vienmēr tā dzīvi iedomājos šo epizodi. Tad es pamēģināju to epizodi uzrakstīt.

Nepagāja ne piecas minūtes, kad bāreņtiesis, smagi tussnīdams, iznesa Lēmumu. Tas bija mazs, ūsains un spirināja kājeles. Nolikts Šušņirka priekšā uz pakalķepām, Lēmums smalkā balstiņā nobubināja: „Bāriņtiesa neiebilst, ka jūs dodaties pasaulē meklēt mazuļa vecākus. Ja viņi tajā laikā atradīsies pašī, vecāku tiesības būs uzkavēties dižciltīgā radījuma Šušņirka smalkajā namelī, līdz jūs pārradīsities no ceļojuma.” Tad Lēmums viltīgi nosmīnēja un, izmantojot mirkli, kad bāriņtiesa plati nožāvājās, aizskrēja pa gaiteni, aši cilādams mazās kājeles, ka dimdēja vien.

Teksta fragments: Jundze, A. *Šušņirks un pazemes bubuļi*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2019.

Tulkotāja Māra Poļakova

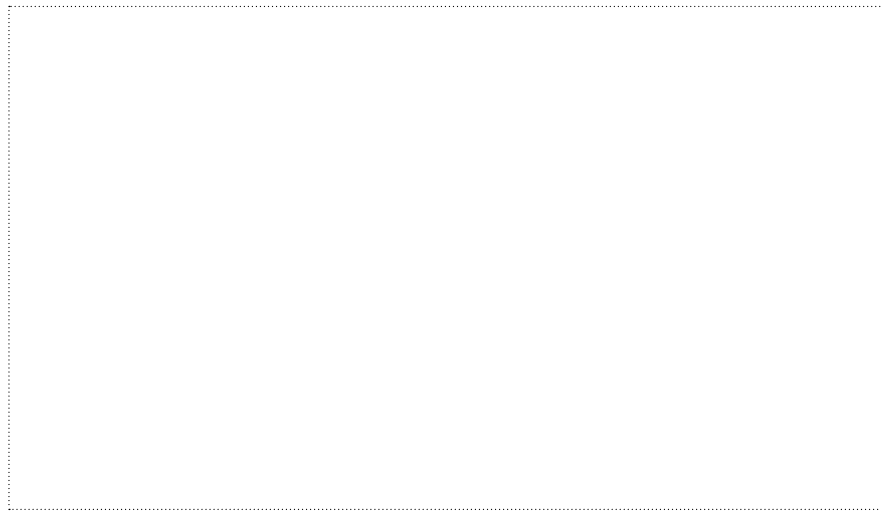
Mana latviešu valoda turas uz trim vaļiem. Pirmais valis ir tautasdziesmas, kurās ir ne tikai skaisti vārdi un kuras ne tikai izsaka skaistu pasauli, kur vanagam ir vaska spārni un bitei ir pūkainas actiņas, bet arī parāda to, kāds ir skaists latviešu teikums. Kad es dzirdu „Riti, riti, rīta rasa”, tas ir tāds kā latviešu valodas skanējuma standarts. Manās ausīs. Un, kad es dzirdu „Adatām jūmti jūmti”, tad man pārskrien skudriņas no tā, cik perfekti kādreiz kāds to ir pateicis. Otrs valis, uz kā es turu savu valodu, ir Mīlenbaha un Endzelīna vārdnīca, kur es neatrodu gluži visu, bet es atrodu tik daudz kā gandrīz nekur citur. Un, ja man, piemēram, tulkojot grāmatu par Tuvajiem Austrumiem, ir vajadzīgs latviski vārds, kas apzīmē mašrabiju – tos smalka kokgriezuma režģus priekšā logiem (ēģiptiešu vai Irānas, vai vēl kādā pilsētā), tad es šķiru vaļā Mīlenbahu un Endzelīnu un es atrodu tur šo vārdu, jo lieliskais Kārlis Mīlenbahs kādreiz ir ņēmis un izrakstījis no Glika tulkojuma vārdu *skadriņi*, kurš lieliski der tieši šajā vietā. Trešais milzis vai valis, vai dižozols manai valodai ir viens cilvēks, vārdā Uldis Bērziņš, kurš man ir pats valodas iemiesojums, kurš... paveic un parāda gandrīz neiespējamo, bet to, kas tātad ir iespējams mūsu valodā. Un viss, kam viņš ir pieskāries, kļūst tikpat dižs kā viņš, un tādēļ es lasīšu Uldi Bērziņu.

*Dīdz, priņo, maijini, vēl nu, vēl, cel
mani, zalgo, dzel, zalo, cēso-baldzini,
jūņ-jūlo, smilteņo, zel-dzal, bal-balo,
atatā, Džoni, lec putrā, dedz pie poda,
brēc, putā pil, palo, jūs atkal uz
strīpas, jūs kā buki uz bukas, jūs
mucu jau galo, jūs ies pirti kurs, jūs
trimtrallā tralo avē, Džoni, moritūrie
tev salo klieziet no rudeņiem, priec-
un sirdiniet manu-ē-sirdi? nē, val-
manu-valo-velns-valo-ē, Džo-Džoni,
kurp velc, kur pa tīrumiem alo,
slāpjumā negāz, su-su-sumā guldi,
sie-sienmalī malo, re, meteors
nosēžas, melnjūrā zvaigznāji salo,
mūžība laiza jūs, čaļi, pa rudeņu
zvaigznēm jums jālo-jā-lodā, i, bitīt,
tev, bitīt i mana, Tev, tauta rām-
dūcošā, sūcošā, lūdzošā, jūdzošā,
puteņiem, ziedoņiem, lietoņiem,
rietoņiem, rītblāzmu ietoņiem, laika
un vietoņiem cauri Tev, Tev. Džo-
Džoni, čalo. Velēnu paceliet, mans ies
zem krūma, nāvot miez's skalo.*

Lūk, valoda!

Teksts: Bērziņš, U. Dīdz, priņo, maijini, vēl nu, vēl, cel. *No*: Bērziņš, U. *Dzeja: izlase*. Rīga : Artava, 1995.

Teātra un kino režisore, kino scenāriste **Marta Elīna Martinsone**

Manā darbā valoda ir ļoti svarīgs instruments – pat ja primārā ir vizuālā valoda, tomēr man vienmēr ļoti liela daļa iedvesmas nāk tieši no literatūras. Es lasu daudz un parasti cenšos arī piefiksēt interesantākus vārdus. Man pie sienas stāv tādi nākotnes izmantošanai – scenārijiem vai rakstiem, vai lugām – lapiņas ar dažādiem vārdiem, ko es izrakstu no grāmatām, kaut vai internetā atrodot. Man ļoti patīk vecā latviešu valoda, un jau kopš bērnības Rūdolfs Blaumanis man ir galvenais iedvesmas avots, lai arī tagad pārļasot, protams, šķiet – tā valoda ir tāda, ko mūsdienās nevarētu izmantot. Tai pašā laikā var kaut ko izmantot. Piemēram, šis vecais vārds *vīzē*. Tu saki: „Es tādā mierīgā vīzē padzēru kafiju.” To es, piemēram, izmantoju ikdienā, un tas ir kaut kas tāds, kas ir, protams, ne tikai Blaumanim, bet tā laika literatūrai ļoti raksturīgs veids, kā izteikties. Man patīk šī savā ziņā no vācu valodas aizgūtā latviešu valoda, kas kļūst par tādu tā kā valodas hibrīdu. Vēl viens autors, ko es piefiksēju, kas man šķiet ļoti interesants... Es nesen pārlasīju „Sūnu ciema zēnus”, un tur tā valoda Upītim ir ļoti interesanta. Viņam, piemēram, ir... Man ļoti patīk tādi teiciens kā „netaisiet nu špāses”, ko es gan īsti nevaru iztēloties, ka ikdienā es teiktu, bet zinu, ka kāds varonis noteikti varētu kaut ko tādu teikt. Viņam ir ļoti raksturīgi dažādi interesanti teiciens, piemēram, „braucējs kā knirpis, bet pātaga kā lielajam vīram”. Tad

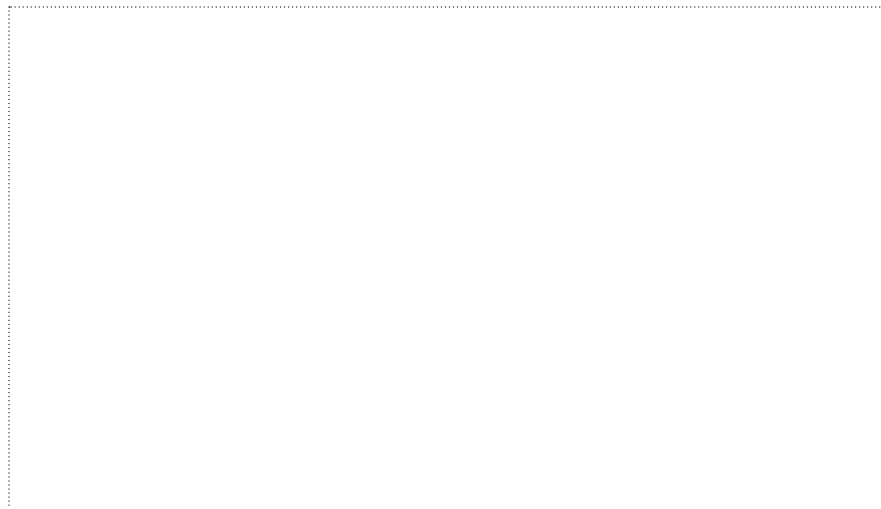
es katru reizi ieintrīgējos un meklēju, ko nozīmē... Nu *knirpis* – tas ir nievājoši pateikt ‘mazs bērns’, nu tāds mazulītis. Šī vecā valoda ir kaut kas, kas man ļoti patīk, bet tajā pašā laikā, saprotot, ka nevar tikai to izmantot, kā jau minēju, šī hibrīdvaloda man liekas ļoti interesanta. Tādā ziņā Margaritas Perveņeckas darbi man šķiet vieni no suģestējošākajiem tieši valodas ziņā, jo tur miksējas gan vienkāršā runa, gan slengs, gan zinātniskā valoda, gan anglicismi, un tas viss plūst tādā ļoti dabiskā valodā. Tā ir viņas varoņu valoda, piemēram, stāstu krājumā „Visi koki aizgājuši” viņa apraksta situāciju, kad varone satiek vīrieti, viņa raksta, ka šī iedarbība bija anihilējoša. Tā kā no angļu valodas pārņem šo vārdu *annihilate* un izmanto to kā latviešu vārdu. Lai arī, protams, mums gribētos saglabāt tīru literāro latviešu valodu, manuprāt, katrs autors rada savu valodu, un tādā ziņā Perveņecka ir, manuprāt, elks.

Teksta fragmenti:

Perveņecka, M. *Visi koki aizgājuši*. Rīga : Dienas grāmata, 2006.

Upīts, A. *Sūnu ciema zēni*. Rīga : Zelta grauds, 1940, 137. lpp.

Latviešu valodas aģentūras galvenā lingviste **Evelīna Zilgalve**

Meklējuma laikā, es pārļāpoju klades, kurās allaž izrakstu kādus spilgtus citātus, asprātīgas vārdu spēles, garšīgus vārdus vai mazāk dzirdētas vārdu formas. Man iekritušas acīs piezīmes par Džordža Orvela romāna „Lai plīvo aspidistra” tulkojumu. Tulkotājs iegērbj autora domu mūsu valodas tērpā, un šī romāna apbrīnojamā valodas māksliniece ir bijusi tulkotāja Māra Poļakova. Es esmu pievērsusi uzmanību neskaitāmajiem darbības vārda *iet* sinonīmiem, jo, atkarībā no tā, kuru vārdu izvēlamies, mēs radām pilnīgi atšķirīgas gleznas. Piemēram, „viņš stilboja prom”, „viņš lēnītēm kājoja uz centra pusi”, „viņa storēja pa ielu kā valdniece no traģēdijas”. Es lasīšu fragmentu, kurā ir lietots vārds *cibināt*. *Cibināt* ir apvidvārds, kura pamatnozīmes ir ‘čiepstēt’ vai ‘vāji pikstēt’, taču to var lietot arī ar nozīmi ‘iet’. Varam iztēloties, kā iet.

Vakarā Londona ir mazliet šausalīga. Aukstums, bezvārdība, atsvešinātība. Septiņi miljoni cilvēku slīd šurpu turpu kā zivis akvārijā, nesastapdamies, nelikdamies manām cits cita eksistenci. Iela bija pilna ar glītām jaunkundzēm. Tās cibināja garām, skatīdamies viņam cauri vai novērsušās. Noraidošas nimfas, kas bīstas no vīrieša skatiena.

Teksta fragments: Orvels, Dž. *Lai plīvo aspidistra*. No angļu val. tulk. M. Poļakova.

Rīga : Dienas grāmata, 2007, 72. lpp.

Kardiologs, Latvijas Zinātņu akadēmijas viceprezidents,
profesors Andrejs Ērglis

Latviešu valoda ir ārkārtīgi bagāta, un skaidrs, ka mums ir milzum daudz skaistu vārdu, bet kaut kā tā iznāca – kad jūs man jautājāt, man ienāca prātā tieši vārds *gods*. Un kāpēc *gods*? Tāpēc, ka man liekas – tas pašreiz ir tas, par ko es varbūt vairāk domāju, ko es redzu, kā manas domas arī evolucionē. Protams, vārdam *gods* ir arī ļoti dažādas citas nozīmes bez semantiskās pirmās nozīmes, jo ir *godīgums*, *godī*, *godār*, un daudz kas tāds, ar ko mēs faktiski saprotam tieši to, kādā veidā mēs izturamies viens pret otru, kā mēs izturamies pret kādām parādībām un kā mēs galu galā izturamies pret pasauli, kā mēs izturamies pret to, ko darām, pret mūsu līdzcilvēkiem, ģimeni, tautu. Šajā gadījumā – kāpēc Blaumanis? Tas ir ārkārtīgi interesanti. Man īstenībā ar literatūru ir tādas ļoti ciešas saknes, bet tagad man ir liela laime strādāt kopā ar cilvēkiem, kas, patiesību sakot, kopj un sargā latviešu valodu. Tautu ļoti lielā mērā nosaka valoda, protams, ģenētika, bet noteikti valoda. Man gan vecmāmiņa bija valodniece, gan mana skolotāja Vija 51. vidusskolā bija brīnišķīga literatūras skolotāja. Viņa teica ļoti interesantu lietu, ka Blaumani jau visi pazīst vairāk kā lugu rakstnieku, bet īstenībā Blaumanim ir arī ārkārtīgi skaista dzeja: „Vēl tu rozes plūc nenotvīkdama,/ Matos spraudi tās vēl bez nodoma.”

Un tā tālāk. Bet es šinī gadījumā varbūt drusciņ citādā veidā gribētu – tieši par to, kā mums visā šajā pandēmijas okeānā Latvijai jāpeld. Tiešām šis gods, godīguma jēdziens, godāšanas jēdziens arī attiecībā pret mūsu skolotājiem un pārējiem... Man aizdeva tādu ļoti skaistu Rūdolfam Blaumaņa kopoto rakstu sējumu vecajā drukā. Es nolasišu tikai to četrindīti, kaut gan man ļoti patīk viss dzejolis „Tālavas taurētājs”. Īstenībā es četrindīti zinu no galvas, bet nu tomēr ieskatīšos.

*Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods!
Kas postīdams viņu šausta,
Uz pekli lai rauj to jods!*

Šeit ir faktiski visas tās dzejas un visas mūsu attieksmes kvintesence: gan tas, kas mēs esam, gan – kāda ir attieksme pret tiem, kuriem nav interesanta mūsu tauta, mūsu valoda, mūsu izglītība, mūsu medicīna, mūsu aizsardzība, un visu pārējo attieksmju rādītājs. Es arī to tā izvēlējos – no vienas puses, kā jau teicu, te varētu būt ļoti daudz citātu, sākot ar „Skroderdienām Silmačos” un tā tālāk, bet Rūdolfam Blaumanim ir ārkārtīgi skaista dzeja, un šis ir viens no tādiem, es domāju, mūsu valsts, tautas arhetipiskiem dzejojiem. Tas bija par godu.

Teksta fragments:

Blaumanis, R. Tālavas taurētājs. *No*: Blaumanis, R. *Kopoti raksti*, 10. sēj.: Dzejas.
Rīga : Valtera un Rapas akc. sab., [193?]

Izmantotie avoti

1. Akmentiņš, A. *Meklējot ezeriņu*. Rīga : Dienas grāmata, 2021, 96. lpp.
2. Auseklis, Jūra. No: Auseklis. *Dzeijas no Ausekļa* [tiešsaiste]. *Letonika.lv. Latviešu literatūras interneta bibliotēka*. [skatīts 22.03.2021.]. Pieejams: <https://letonika.lv/literatura/Reader.aspx?r=151#2190960/l:1#/B:6>
3. Ādamsons, E. *Sava ceļa gājējs*. Rīga : Karogs, 1992, 12., 17., 24. lpp.
4. Bariko, A. *Spēle*. No itāļu val. tulk. D. Meiere. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020, 82. lpp.
5. Bārda, F. Kas iraid šī dzīve, ko dzīvoju es... [tiešsaiste]. *Iesaisties.lv. Dzejas rats 1919*. LFMI [skatīts 27.02.2021.]. Pieejams: <https://lasi.literatura.lv/lnb100/igtune/lasi-skali?work=1315680>
6. Bels, A. *Būris*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2015.
7. Bels, A. *Latviešu labirints*. Rīga : Daugava, 1998, 129. lpp.
8. Belševica, V. Es jau negribu daudz. *No: Belševica, V. Dzeltna laiks*. Rīga : Liesma, 1987, 31. lpp.
9. Bērziņš, U. Dīdz, priļo, maijini, vēl nu, vēl, cel. *No: Bērziņš, U. Dzeja: izlase*. Rīga : Artava, 1995.
10. Bigerss, E. D. Ceļojums ar slepkavu. *No: Detektīvu izlase*, 3. grām. No angļu val. tulk. M. Kalna. Rīga : Māksla, 1994, 302. lpp.
11. Blaumanis, R. Bērtuļa pirksts. *No: Blaumanis, R. Kopoti raksti*, 1. sēj.: Monogrāfija. Stāsti. Rīga : Cīrulī, 1993, 337. lpp.
12. Blaumanis, R. Salna pavasarī. *No: Blaumanis, R. Kopoti raksti*, 2. sēj.: Stāsti. Rīga : Cīrulī, 1994, 324. lpp.
13. Blaumanis, R. Tālavas taurētājs. *No: Blaumanis, R. Kopoti raksti*, 10. sēj.: Dzejas. Rīga : Valtera un Rapas akc. sab., [193?]
14. Brauns, D. *Da Vinči kods*. No angļu val. tulk. J. Springovičs. Rīga : Kontinents, 2004, 20., 215. lpp.
15. Brice, S. *Baigās piezīmes*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020, 29. lpp.
16. Čaks, A. *Mūžības skartie*. Rīga : Jumava, 2008.
17. Dēnerte, R. *Zahera viesnīca*. No vācu val. tulk. S. Brice. Rīga : Zvaigzne ABC, 2018, 17. lpp.

18. Donelaitis, K. *Gadalaiki*. No lietuviešu val. tulk. P. Kalva. Rīga : Madris, 2006, 25. lpp.
19. Ezera, R. Šķirties – tas ir mazliet mirt. *No*: Ezera, R. *Zemdegas*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2012, 173.–286. lpp.
20. Ezeriņš, J. Svētā Briģīta. *No*: Ezeriņš, J. *Noveles*. Rīga : Atēna, 1998, 180. lpp.
21. Gāliņš, H. *Laivas Iellis*. Rīga : Liesma, 1978, 174. lpp.
22. Greiems, K. *Vējš vītolos*. No angļu valodas tulk. M. Poišs, dziesmas atdz. L. Līvena. Rīga : Liesma, 1987. Pieejams arī: <https://www.you-books.com/book/G-Kenets/Vejs-vitolos> [skatīts 16.04.2021.]
23. Grīns, A. *Nameja gredzens*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009.
24. Harisone, M. *Zeltains miežu lauks*. No angļu val. tulk. S. Brice. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020, 45. lpp.
25. Ikstena, N. *Mātes piens*. Rīga : Dienas grāmata, 2015, 7. lpp.
26. Janševskis, J. *Dzimtene*. 4. sēj.: Lauki un pilsēta, 3. d. Rīga : Zinātne, 1987, 255. lpp.
27. Jundze, A. *Šušnirks un pazemes bubuļi*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2019.
28. Kaldupe, S. *Ziemeļzemes pasakas*. Rīga : Liesma, 1976, 7., 38., 70. lpp.
29. Kota, L. *Istaba*. Rīga : Dienas grāmata, 2016, 13. lpp.
30. Lejiņš, J. *Zimogs sarkanā vaskā*. 2. d.: Ķēniņš. Rīga : Karogs, 2004.
31. Lindgrēna, A. *Grāmata par Pepiju Garzeķi*. No zviedru val. tulk. E. Kliene. Rīga : Liesma, 1972, 39. lpp.
32. Londons, Dž. *Sniega meita*. *No*: Londons, Dž. *Kopotī raksti*, 2. sēj. No angļu val. tulk. R. Ezeriņa, H. Lapiņa. Rīga : Liesma, 1974.
33. Matsinovs, P. *Gogoļa disko*. No igauņu val. tulk. M. Grīnberga. Rīga : Jāņa Rozes apgāds, 2019, 15., 19., 21. lpp.
34. Miņjē, B. *Apfī*. No franču val. tulk. M. Indriša. Rīga : Zvaigzne ABC, 2015, 505. lpp.
35. Orvels, Dž. *Lai plīvo aspidistra*. No angļu val. tulk. M. Poļakova. Rīga : Dienas grāmata, 2007, 72. lpp.
36. Perveņeckā, M. *Visi koki aizgājuši*. Rīga : Dienas grāmata, 2006.
37. Poruks, J. *Aklais dzejnieks*. *No*: Poruks, J. *Raksti*, 1. sēj. Rīga : Liesma, 1971, 85. lpp.
38. Poruks, J. *Atkal zaļais pavasars*. *No*: Poruks, J. *Raksti*, 1. sēj. Rīga : Liesma, 1971, 174. lpp.

39. Poruks, J. Vēlējumies. *No*: Poruks, J. *Raksti*, 1. sēj. Rīga : Liesma, 1971, 90. lpp.
40. Priede, G. Centrifūga. *No*: Priede, G. *Centrifūga un citas lugas*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1997.
41. Raganas apse. *No*: *Dzūkstes pasakas*. Pierakstījis A. Lerhis-Puškaitis. Rīga : Zinātne, 1991, 53. lpp.
42. Rainis. *Aforismu krājums* [tiešsaiste]. *Letonika.lv. Latviešu literatūras interneta bibliotēka* [skatīts 24.03.2021.]. Pieejams: <https://www.letonika.lv/literatura/Reader.aspx?r=357>
43. Rainis. Dod savu mīlu man... *Ārpuskrājumu dzeja (1899–1903)* [tiešsaiste]. *Letonika.lv. Latviešu literatūras interneta bibliotēka* [skatīts 22.03.2021.]. Pieejams: <https://www.letonika.lv/literatura/Reader.aspx?r=326#3112480/l:115#/B:141>
44. Rainis. Miera ļaudis. *No*: Rainis. *Kopoti raksti*, 1. sēj.: Tālas noskaņas zilā vakarā. Rīga : Zinātne, 1977, 47. lpp.
45. Rubene, E. Trīs dienas brīvībā. *Latviešu jaunākās prozas izlase 80.–90. gadi*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1995, 20. lpp.
46. Rungulis, M. *Sājās pankūkas: spokains piedzīvojumu stāsts skolas bērniem*. Rīga : Pētergailis, 2015.
47. Skujenieks, K. Bet dziedāt. *No*: Skujenieks, K. *Kā putu zīmes* [tiešsaiste]. *Knuta Skujenieka tīmekļvietnes grāmatplaukts* [skatīts 09.04.2021.]. Pieejams: <https://www.knutsskujenieks.lv/gramatplaukts/dzeja/ka-putu-zimes>
48. Tauns, L. Pilsētas sapnis. *No*: Tauns, L. *Mūžīgais mākonis*. Vesterosa : Ziemeļblāzma, 1958, 7. lpp.
49. Upīts, A. *Sūnu ciema zēni*. Rīga : Zelta grauds, 1940, 137. lpp.
50. Upīts, A. Trāķietis Kilons. *No*: Upīts, A. *Kailā dzīvība: noveļu izlase*. Rīga : Liesma, 1968.
51. Veidenbaums, E. Mosties, mosties reiz, svabadais gars. *No*: Veidenbaums, E. *Dzejas* [tiešsaiste]. *Letonika.lv. Latviešu literatūras interneta bibliotēka* [skatīts 26.03.2021.]. Pieejams: <https://letonika.lv/literatura/Reader.aspx?r=166>
52. Veidenbaums, E. Tumsa un migla. *No*: Veidenbaums, E. *Dzejas* [tiešsaiste]. *Letonika.lv. Latviešu literatūras interneta bibliotēka* [skatīts 22.03.2021.]. Pieejams: <https://letonika.lv/literatura/Reader.aspx?r=166#2190989/l:1#/B:62>

53. Verns, Ž. *Astoņdesmit dienās ap zemeslodi*. No franču val. tulk. A. Upīts. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1959.
54. Vitmors, E. *Sīnāja gobelēns*. No angļu val. tulk. M. Poļakova. Rīga : Dienas grāmata, 2011.
55. Ziedonis, I. Autora priekšvārds. *No: Ziedonis, I. Raksti*, 3. sēj.: Epifānijas. Rīga : Nordik, 1995, 10. lpp.
56. Ziedonis, I. Daudz prieka man gājis secen. *No: Ziedonis, I. Raksti*, 3. sēj.: Epifānijas. Rīga : Nordik, 1995, 35. lpp.
57. Ziedonis, I. Vai es drīkstu aiziet uz mazu brītiņu... *No: Ziedonis, I. Raksti*, 3. sēj.: Epifānijas. Rīga : Nordik, 1995, 26. lpp.

Latviešu valodas
aģentūra

Latviešu valodas aģentūra
Rīga, Lāčplēša iela 35–5, LV-1011
www.valoda.lv

